

Xabier Mendiguren Bereziartu

Legegintzaldi berriaren ataritik

Legegintzaldi baten amaiera eta berriaren hasiera beti da ga rantzizko epemuga etorkizuneranzko pausoak emateari dagokionez bizitza politikoan. Alde batetik, agindu eta bete diren edo ez diren promesak zertan diren jakiteko ordua delako, eta bestetik, hurrengo lau urteetarako ibilbideak zer itxura har dezakeen ikusteko. Ondoren egingo ditudan azterketa eta balioespenak beti Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluaren ikuspegitik eginak izango dira.

2001-2005 Legegintzaldian euskararen garapena balioesteko, VII. Gobernua osatzera iritsi ziren EAJ eta EA alderdien hizkuntza-politika dago Legegintzaldirako Hizkuntza Politikaren oinarrian. Alderdi horiek sinaturiko hitzarmen politiko eta programatikoan honako hauek azpimarratzen dira:

Herritar guztiak hizkuntza ofizialetatik edozein erabil dezaketela, ekintza positiboko hizkuntza-politika egin nahi dela, politika malgua herritar gehienek nahi duten erritmokoa. Beraz, koalizioak honako konpromiso hauek hartu zituen:

- Hezkuntza-eredu guztiak hobetzea.
- Europako beste hizkuntzen ezagutza areagotzea.
- Teknologia berrien alorrean euskarari bultzada ematea.
- Euskara eta kultura indarberritzeko Erakunde bat sortzea gure kulturaren eta hizkuntzaren berri eman dezan mundu zabalean.

Ibarretzek lehendakari izendatzeko Legebiltzarreko eztabaidan (2001-07-11) antzeko ikuspegiak azaldu zituen eta honako konpromisoa hartu zuen: euskara eremu guztietara sustatzea egoera soziolinguistikoari egokitutako po-

litikaren bidez, edozein pertsonak edozein hizkuntza ofizialetan bizitzeko eskubidea erabiltzeko aukera izan dezan.

Hirugarren alderdia, IU-EB, gehitzean gobernu-programa egokitu eta eguneratu egin zuten, baina dokumentu horretan ez dago hizkuntza-politikari buruzko inongo atalik; aipamen soil bat bakarrik dago hasieran, eredu eleantza partekatzen duela esanez. Gero dokumentuak zehazten dituen puntuetan hizkuntza-politika ez da lehentasunetan aipatzen, ardatz programatikoa ez da hizkuntza-politikaren garapena aipatzen eta immigrazio politikan ez da hizkuntza-integrazioa aipatzen.

Kontseiluak bere garaian aditzera eman zuenez, «gizarte elebiduna sortzeaz» hitz egin zuten, eta «euskararen etorkizuna ziurtaturik ez dagoela» aitortu ere egiten zuten; baina gero ez zuten hezkuntza-ereduak gainditzeaz ezer esan, hobekuntza baizik ez zuten proposatu. Bestaldetik, immigrazio-politikari zegokionean, ez zuten aitortu hizkuntza-integrazioak duen garrantzirik. Funtsean «gehiengoaren nahiari men» egiten dion hizkuntza-politika paternalista baterako zuhinak ezarri ziren. Lau urte geroago ez da harritzekoa izan hezkuntza-ereduen ebaluazioak eman dituen emaitza murriztak izatea, lan-munduan lehen pauso herabeak baizik ez agertzea, unibertsitatean oraindik hutsune nabariak izatea, Osakidetza eta Ertzaintzarekiko harremanetan euskara erabiltzeko eskubidea murrizturik agertzea. Hitz batean, instituzioen arteko koordinaziorik gabeko politika, behar besteko baliabideak ez dituen, helburu eta epe lausoak dituen gauza da.

Ondorioz, 2001-2005 Legegintzaldiak ez du aurrerapauso esanguratsurik ekarri; «errealitate soziolinguistikoa», «gehiengoaren nahia», «malgutasuna» eta antzeko esamoldeak erabili izan dira neurri eraginkorrak hartzeko.

Lau urte horietan sortutako lege, dekretu eta planak «lagundu», «bultzatu», «sustatu» gisako aditz ebaluagaitzez beterik daude. Hizkuntza-politika ez da sektore guztietara iristen, hutsune larriak ditu, eta behar besteko baliabidez eta koordinazioz hornitu gabe dago.

Alde positiboan daude Unibertsitate-legea, bere sortze-prozesu eredarriarengatik, Osakidetzaren euskaldunt-

ze-plana, nahiz eta 20 urte igaro eta gero sortua izateko eduki urrikoa izan, baita ahozkotasuna (*Mintzola*) eta haur-literatura (*Ipupomamua*) lantzeko oinegiturak sortu izana ere. Estatistika Plana eta EAEko II. Gazte Plana bi ekimen interesgari dira baina azterketa gehiagoren hutsunea ere nabari da: hedabideen euskararen erabilpenarena, Osakidetza, Ertzaintza, Administrazio Orokorra ren, Justiziaren... Planak betetzearen inguruko datuak, adibidez.

Aitzitik, alde negatiboan daude Estatutu berriaren proposamenak euskararen estatusean aurrerakuntzarik ez ekarri izana, ereduak gaingitu ez izana, Administrazio Orokorra euskalduntzeko II. Planaren porrot nabaria eta III.aren gabezia ukaezinak. Halaber, onartezina da euskalduntzeko plana abian jarri baino lehen 1.800 langile hizkuntza-eskakizunik gabe hartu izana. Bestalde, gizarte-eragileekiko harremanek eta gardentasun gutxiarekin kudeatzen diren zerbitzuak euskalduntzeko planek nabarmen hobetu beharko lukete, azken urteotako ibilbidea ikusita.

Hauteskunde-egitarauak eta euskararen normalizazioa

Apirilaren 17an hauteskunde autonomikoak zirela eta, Kontseiluak azterketa bat egin zuen. Alderdi bakoitzak euskararekiko bere burua nola kokatzen zuen ikusteko.

Ondorioen artean, nabarmendu behar da alderdi politiko gehienek ez dutela hizkuntza-politika eraginkorrik proposatzen hauteskunde-egitarauetan. PSE, UA eta PPren kasuetan atzerapausoak nabari ziren. Euskararen normalizazioa «inposizioa», «diskriminazioa» eta «opresioa» hitzekin asoziatzen dute, baina behin ere ez dute euskaldunek etengabe jasan izaten duten hizkuntza-eskubideen urraketa aipatzen.

EAJ-EA koalizioaren egitarauan ere ez da ageri euskarak behar duen eraginkortasunerako proposamenik. Asmo, helburu lausoak eta behar besteko bitartekorik eza nabari dira. Eta bi puntutan aurkezten duten egoera larria da: Estatutu berriaren proposamenean ez dute jasotzen euskarak

beharezkoa duen estatusa, eta ez dute hezkuntza-ereduen sistema gainditzearen aldeko apustu garbirik egiten.

Gainera, Kontseiluak ez du egokitzat jotzen Administrazioaren zerbitzuak euskalduntzeko funtzionarioen hizkuntza-errealitatea baldintza izatea. Jarrera hori EAJ-EA koalizioak Osakidetzaren kasuan eta PSE, PP eta UA alderdiek Administrazioaren arlo guztietan adierazi dute. Eta, oro har, ez dute proposamen eraginkorrik egiten hainbat arlotan: lan-mundua euskalduntzen, hedabideak euskalduntzen, dirulaguntza-behaketan, Euskalgintzaren babesean, eta udal politikari dagokionez hutsuneak nabari dira PP, UA eta PSEren egitarauetan; halaber, ez dute konpromisorik hartzen barne-euskalduntzean.

Azkenik, Kontseiluak interesgarritzat jotzen zuen bi alderdi (Aralar eta Batasuna) Akordio Soziopolitikoak bultzatzeko prest agertzea, baita EBren proposamen zehatz batzuk ere.

Garai berean eta ildo beretik Kontseiluak legebiltzarkideen hizkuntza-gaitasuna ere aztertu zuen eta honako ondorioetara iritsi zen:

- Legebiltzarkideen artean euskara eta Europako beste hizkuntza baten ezagutzaren ehunekoak antzekoak dira. Legebiltzarkideen %78k gutxienez bi hizkuntza ezagutzen baditu ere, erdiak soilik ezagutzen du euskara (Europako beste hizkuntza % 52, euskara % 56).

- Alderdien artean bada euskararen ezagutza-tasa oso baxua duena (Alderdi Popularrean % 6,6, nahiz eta bertan % 53k Europako hizkuntzaren bat ezagutzen duen).

- Positiboki azpimarratzekoa da EHAK eta Aralar alderdiek eserleku guztiak euskaldunez betetzen dituztela, eta EAJ bidea egiten ari dela, 22 legebiltzarkidetatik 19 euskaldunak baitira.

- Mahai osatu berriak ez du betetzen ezagutzari dagokionez Legebiltzarreko batez bestekoa (% 56).

- Alderdi abertzaleen artean, kasu guztietan, ezagutza % 50etik gorakoa da eta EAk du tasarik baxuena % 57,14rekin.

- Alderdi ez-abertzaleen artean lortzen den tasarik altuena % 33 da, eta baxuena Alderdi Popularraren %6,6.

Baldintza horietan euskara nekez izan daiteke lan-hizkuntza eta Kontseiluak konpromiso bat eskatu dio Legebiltzarrari urtez urte euskararen ezagutza eta erabilera gehituz joan dadin.

Hizkuntza-ereduak gainditzera

Legegintzaldiaren amaieran jakin dira datuak eta zer-pentsatu eta zer-esan ugari eman dute. Ez da ezer berririk azaldu. Euskalgintzako sektore bat baino gehiago aspalditxoan ari zen gertatzen zenaren berri ematen. A ereduko batek ere ez zuen gainditu 16 urte rekin beharrezko euskararen ezagutza maila; B ereduko % 33k gainditu zuten maila eta D ereduko % 68k. Begi-bistan dago orain ateko hezkuntza-ereduen emaitza: eskola ez da euskalduntzen ari eta gehiengoa da euskara behar adina ikasten ez duten ikasleen kopurua. Lehen aditzera eman dugunez, gai hori iragan den legegintzaldian bideratzekoa zen baina ez da lortu. Oraingoan ezinbestez heldu beharko zaio gaiari eta lehen bi urteetan egin beharko da, bestela beste legegintzaldi bat galtzeko arriskua legoke. Gaiak behar baino karga ideologiko eta politiko handiagoa du eta seguru asko ez da erraza izango solaskide eta interesatu guztien interesak kontsentsuz bideratzea. Tontxu Campos Hezkuntza Sailburu berriak aditzera eman duenez azterketa pedagogiko hutsean (*puro*) oinarritu beharko litzateke debatea, eta PSEk proposatzen duen «eredu misto malgua» eta Euskadiko Eskola Kontseiluak ikastetxeei eman nahiko liekeen autonomia ez da teknikoki erraza gertatuko uztartzea ikastetxe guztietako ikasleek 16 urterako euskara, gaztelania eta ingelesaren ezagutza egokiarekin, gaur-gaurkoz eskura dauden baliabide, irakasle eta abarrekin. Teorian posible izan litekeen eta behar duen hori, praktikan atzera, atzeraegi geratzeko arrisku larria dago sasi-interesak tarteko badira. Bestalde, azken bolada honetan aipatu den laugarren hizkuntza ere ikastearen diskurtsoa bultzatu nahi bada, norbaitek serioski aztertu beharko du gaurko eskola-ereduko curriculum eta haurren gaitasunak uztargariak diren be-

re horretan. Nolanahi ere, gauza bat ez dago onatzerik: hainbeste urte ereduak aztertu eta gaintitu behar direla esaten ibili ondoren, gauzak berbideratzeko ardura etorri, zerbait aldatu eta beste urte mordoska batez itxaron behar izatea emaitzak lehengoak edo okerragoak direla jakiteko. Oraingoan kreditua ez dago hain luzera fidatzerik. Hori jakin beharko lukete auzi honetan protagonista diren guztiek.

Nafarroako Amejoramenduari buruzko lege organikoa

Kontseiluak, Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko lege organikoaren inguruko eztabaidan, alderdi politikoek aurkeztu dituzten proposamenen azterketa egin du, euskarari dagokionez. Bertako 9. artikulua honela dio:

1. Gaztelera da Nafarroako hizkuntza ofiziala.
2. Euskarak ere hizkuntza ofizialaren maila izanen du Nafarroako eskualde euskaldunetan. Foru lege batek eskualde horiek zehaztu, euskararen erabilera ofiziala arautu eta Estatuko Legeria orokorra abiapuntutzat harturik, hizkuntza horren irakaskuntza antolatuko du.

Argi dagoenez, 86an sortutako «vascuencearen lege»aren ezaugarri nagusiak Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko legeak ezartzen dituen ezaugarrietan oinarritzen dira. Horregatik, 86ko legea onartzeko ezinbestekoa da NFEBH legearen idazkuntza aldatzea, batez ere dituen oztopo nagusiak —ofizialtasun eza eta zonifikazioa— gaintitzeko.

Kontseiluaren iritziz honako puntu hauek jaso beharko lituzke testu berriak:

1. Euskara Nafarroako berezko, lehentasuneko eta ezagutu beharreko hizkuntza dela.
2. Hizkuntza-politika osoa behar dela, Administrazio Nagusitik Toki Administrazioarainokoa, baliabidez hornitua, sailartekoa eta gizarteko sektore guztietara iristeko

modukoa gizarte osoa inplikatzeko xedez, helburu eta epe zehatzak dituena.

3. Herritarren hizkuntza-eskubideak giza eskubide diren heinean bermatu egingo direla eta horretarako administrazio publikoak eskaintzen dituen zerbitzuak lehentasunez euskaldunduko direla.

Alderdi politikoek egin dituzten ekarpenak azterturik, honako ondorio nagusiak atera dira:

1. UPN, PSN eta CDN alderdiek ez dute aldetaririk proposatzen euskararen estatusari dagokionez; beraz, gaur egungo eskubide-urraketa sistematikoa ahalbidetzen duen markoari eusten diote etorkizunean gerta litekeen konponbidea ukatuz. Alderdi horientzat hizkuntza-eskubideek ez dute aipamena egitea ere merezi, nahiz eta gaurko Nafarroan desoreka soziala nabaria izan. Beraz, ez dute inolako ekarpenik egiten hizkuntza-politika justuago baten alde; eta kontuan hartzen bada gehiengo politikoa direla, nekez izan liteke borondaterik etorkizun hurbilean konponbidea bilatzeko.

2. Aralar, EA eta EAJ alderdiek euskararen ofizialtasuna eskatzen dute, baina bakar batek ere ez du euskararen estatusa definitzen lehentasuneko izaera erabiliz eta batek ere ez du ezagutu beharra aldarrikatzen.

Aralarren kasuan Justizia-administrazioari buruz egiten duena anbiguo samarra da, itzultzailearen bitartekaritzat ematen duen ala ez argitzen ez duenez gero, eta «beharrezko baliabideak» soilik aipatzen dituelako.

Aralarrek, EAK, EAJk eta EBk egiten dute hizkuntza-eskubideen aipamena, baina aditz tinkorik erabili gabe kasu askotan.

Azkenik, bitxia gertatzen da EAJren kasua: EAEko Estatu Berrirako proposamenaren egilea izaki, testu horretan ez da jasotzen gaztelania berezko hizkuntza gisa, bai ordea Nafarroan egin duten proposamenean. Inon ez da ageri gaztelania Nafarroan berezko izatearen aldeko arazoirik.

Europako Kontseiluaren Adituen Txostena

Irailaren hirugarren astean Europako Kontseiluaren Aditu Batzordeak Euro itunaren ebaluazioa plazaratu zuen. Aurreko urteko maiatzean Kontseilua eta Behatokia Aditu Batzorde horrekin bildu zen, Hego Euskal Herriko beste ordezkari asko bezala, eta txosten bateratu bat aurkeztu zioten egoerari buruzko datuak izan zituzten. Esan behar da Itun horren eremua Estatu espainiarra dela eta Ipar Euskal Herria kanpoan geratzen dela. Aipaturiko adituek Administrazioak emandako datuak ere izan zituzten eta Europako Kontseiluak euskalgintzak salatutako urraketak berretsi egin zituen. Behatokiak egiten dituen diagnostiekin antzekotasun handia dute.

Badira datu kezagarri batzuk: estatuak hartutako hainbat konpromiso bete diren ezin izan dute baloratu datu zehatzik eskuratu ez zaielako. 57 konpromiso hartu ziren eta 20 baino ezin izan dituzte baloratu informaziorik izan ez dutelako. Beraz, ez dakigu bete diren ala ez. Bete diren konpromisoek herena osatzen dute, euskarari dagokionez.

Beste datu kezagarri bat: Ministroen Kontseiluak egindako sei gomendioetatik hiru zuzenean euskarari lotzen zaizkio eta beste bi beste hizkuntza batzuekin batera.

Espainiako Estatu Administrazioari dagokionez, inprimakiei eta langileen hizkuntza-gaitasunari buruzko azterketan, besteak beste, nabarmendu dute Administrazioak ez dituela konpromisoak bete; eta, horren ondorioz, herritarren hizkuntza-eskubideen urraketa sistematikoa izan da.

Nafarroan zonifikazioaren baliogabetasuna eta logikarik eza da azpimarragarriena, Behatokiak sarritan salatu duen bezala.

Osakidetzaren euskalduntzea dela eta, Adituen Batzordeak adierazi du hartutako neurriak askiezkak direla. Eta Justiziarren eremuan, berriz, marko juridikoa bera aipatzen dute eta horren aldaketa abian jarri behar dela. Bada baieztapen guztiz interesgarri bat, esanez «gatzelania jakitea ez dela arrazoia euskaraz egitea ezinezkoa izan dadin».

Aste pare bat geroago (2005-10-07), Botere Judizialeko Kontseilu Nagusiak hizkuntza normalizatzeko Eusko Jaur-laritzak indarrean jarri nahi duen Dekretuaren kontrako txostena onartu du, honakoa esanez:

Txostena Konstituzio Doktrinan oinarritzen da eta Epai-leei zein Fiskalei hizkuntzaren derrigorrezko ezagutza ezin eska dakiekeela berresten du.

Horren bidez, herritarren hizkuntza-eskubideen urraketak betikotzeko hautua egin duela uste du Behatokiak. Paul Bilbaok hauxe adierazi zuen:

BJKNk ez dio erreparatu nahi egun ezarrita dagoen ofizialtasun bikoitzari, eta zeharka bada ere, gaztelania jakiteko derrigortasuna euskara erabiltzeko eskubidearen gainetik jarri du berriz ere.

Behatokiak, horren harira, Europako Kontseiluak berriki sistema judizialean aurkeztutako gabeziak ekarri zituen gogora, honakoa argudiatuz:

Estatuko xedapenek ez dute bermatzen prozedurak herritarrak hautaturiko hizkuntzan burutuko direnik; are gehiago, ez dirudi formalki bermatuta dagoenik akusatuak hizkuntza koofizialetako bat erabiltzeko eskubidea.

Era berean, Justizian gertatzen diren urraketak larriak direla gogoratu du Behatokiko Zuzendariak, «eta berriz ere, BJKNk oztopo berriak jarri nahi dizkie herritarren eskubideei», kritikatu du.

Prozedura juridikoak dialektikan oinarritzen dira, eta ez dago onartzerik herritarrak bere etorkizunaz epaia eman-go duen pertsonarekin zuzenean ezin hitz egitea eta interpreteta baliatu behar izatea, atzerritarra bailitza.

Behatokiak esan zuen ezinbestekoa dela Botere Judizialaren Lege Organikoaren aldaketa eta hizkuntzaren ezagutzaren derrigortasuna ahalbidetzea, epaile, fiskal zein idazkari judizialek hizkuntza ezagutzeko beharra izateko.

Bi hizkuntza ofizial dagoen eremuan herritarrak edozein erabiltzeko eskubidea izatea oinarritzeko eskubidea da, ez da pribilegioa, bai eta hautatuko hizkuntzan zuzenean ulertua izatekoa ere.

Bai Euskarari Ziurtagiriaren 5. urteurrena

Mendearen hasierarekin batera abian jarri zen Bai Euskarari Ziurtagiriak 5 urte bete izana agian ez da munta handiegiko efemeridea, baina Kontseiluarentzat eta dagoeneko Ziurtagiria eskuratu duten 1.300 enpresa, erakunde, saltoki eta elkarterentzat seguru asko badu bere garrantzia. Duela bost urte ur-ximpa isil baten antzera hasi zena dagoeneko errekasto kantari bihurtu da, eta datozen urteetako ahalegin eta ibiliaren ondorioz lehenik ibai oparo eta geroago itsaso zabal gertatzea opa diogu. Euskal Herri osoan zehar pixkanaka pizten ari diren izar gisa, euskararen normalizazioaren argitasun beteak gure lurralde osoa hartu arte Bai Euskarari Ziurtagiriak asko, gehiena du oraindik egiteko, baina hasiak erdi egina dirudien bezala iritsiko da eginak uregorriaren distira izango duen garaia. ¶